

Európska legislatíva ochrany a tvorby krajiny

Ochrany a tvorby krajiny sa environmentálne právo Európskej únie (do r. 1992 Európskeho spoločenstva) týkalo len okrajovo, najmä prostredníctvom územnej ochrany prírody, ochrany prírodných zdrojov a regionálneho plánovania.

Základom ochrany a tvorby krajiny sa stala zrejme smernica Rady 92/43/EEC z 21. mája 1992 o zachovaní prírodných stanovišť a voľne žijúcich živočíchov a rastlín (OJ L 206 z 22. júla 1992), ktorá nadviazala na Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť (Bern, 1979), ku ktorému SR pristúpila 26. apríla 1994 s platnosťou od 1. januára 1997 (Oznámenie MZV SR č. 93/1998 Z. z.). Podľa tejto smernice sa buduje sieť chránených území (SACs – *Special Areas of Conservation*) nazvaná NATURA 2000. Ďalšie špeciálne chránené areály (SPAs – *Special Protection Areas*) sa vyhlasujú podľa smernice Rady 79/409/EEC z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúceho vtáctva (OJ L 103 z 25. apríla 1979) v znení neskorších predpisov nazvanej *Birds Directive*. Uvedené smernice sa už premietli do zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení zákona č. 525/2003 Z. z. a zákona č. 205/2004 Z. z., podľa ktorého určité časti krajiny podliehajú osobitnej ochrane ako chránené vtáčie územia a niektoré ďalšie sa stávajú územiaми európskeho významu. Za chránené územia pritom možno vyhlásiť lokality, na ktorých sa nachádzajú najmä biotopy európskeho významu, biotopy druhov európskeho významu a biotopy vtákov

vrátane sťahovavých druhov, na ktorých ochranu sa vyhlasujú chránené územia, významné krajinné prvky alebo územia medzinárodného významu.

Ochrany a tvorby krajiny sa významnou mierou dotýka aj smernica Rady 85/337/EEC z 27. júna 1985 o posudzovaní vplyvu určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie (OJ L 175 z 5. júla 1975) v znení neskorších predpisov, ktorá už bola transformovaná do zákona NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie v znení neskorších predpisov (predtým čiastočne do zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí). Zároveň ide aj o Dohovor o hodnotení vplyvov na životné prostredie presahujúcich hranice štátov (Espoo, 1991), ku ktorému SR pristúpila 28. mája 1993 s platnosťou od 17. februára 2000 (Oznámenie MZV SR č. 162/2000 Z. z.). V súčasnosti Ministerstvo životného prostredia SR pripravuje nový zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (EIA), do ktorého sa už premietne aj smernica Európskeho parlamentu a Rady 2001/42/EC z 27. júna 2001 o posudzovaní vplyvov určitých plánov a programov na životné prostredie, známa ako „smernica o strategickom environmentálnom hodnotení“ (SEA). Jej právny základ už dnes tvorí § 35 platného zákona NR SR č. 127/1994 Z. z., ktorý sa však v celom rozsahu dôsledne neuplatňoval.

Plánovanie manažmentu povodí vyplýva zo smernice Európskeho parlamentu a Rady 2000/60/ES z 23. októbra 2000, ktorou sa ustanovuje rámec EÚ vo vodnej politike,

známej aj pod názvom Rámcová smernica o vode. Ustanovenia tejto smernice sa prenášajú do nového vodného zákona, ktorého návrh v prvom polroku 2004 prerokúva NR SR.

Pre ochranu a tvorbu krajiny sú dôležité aj niektoré rezolúcie, napríklad rezolúcia Rady z 21. februára 2001 o kvalite architektúry v urbanizovanom a vidieckom prostredí (OJ C 073 zo 6. marca 2001), rezolúcia Rady z 10. apríla 1984 o politike spoločenstiev v turizme (OJ C 115 z 30. apríla 1984), rezolúcia Rady z 15. decembra 1998 o lesníckej stratégii pre Európsku úniu. Ochrana a tvorba krajiny sa uplatňuje aj v k nim prijatých environmentálnych koncepčných dokumentoch a rezolúciách. Ide najmä o environmentálne akčné programy, napríklad o rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 1600/2002/EC z 22. apríla 2002 o rozpracovaní 6. environmentálneho akčného programu EÚ.

Európska únia v rámci členských štátov podporuje aj uplatňovanie ustanovení viacerých medzinárodných dohovorov týkajúcich sa ochrany a tvorby krajiny, napríklad Dohovoru o biologickej diverzite (Rio de Janeiro, 1992), Dohovoru o mokradiach majúcich medzinárodný význam najmä ako biotopy vodného vtáctva (Ramsar, 1971), Dohovoru o ochrane architektonického dedičstva Európy (Granada, 1985), Európskeho dohovoru o ochrane archeologického dedičstva (Valleta, 1985). Niektoré z nich vznikli na pôde Rady Európy, ktorá sa na rozdiel od EÚ viac zaoberá ochranou prírody, územným plánovaním, pamiatkovou starostlivosťou a ďalšími otázkami súvisiacimi s ochranou a tvorbou krajiny. Úplne sa na túto problematiku zameriava Európsky dohovor o krajine, ktorého text prijal Výbor ministrov Rady Európy 19. júla 2000 a bol otvorený na podpis a ratifikáciu vo Florencii 20. októbra 2000.

Pre Slovenskú republiku sa začal konkrétny proces spolupráce s Európskou úniou aj na úseku obnovovania ekologickej stability vidieka, územného plánovania vrátane stavebného a urbanistického plánovania podľa článku 81 kapitoly Životné prostredie Európskej dohody o pridružení uzatvorenej medzi EÚ a jej členskými štátmi na strane jednej a Slovenskou republikou na

strane druhej (Luxemburg, 4. októbra 1993). Táto asociačná dohoda nadobudla platnosť 1. februára 1995 po jej odsúhlasení uznesením Národnej rady SR z 15. decembra 1993 č. 352 a ratifikovaní prezidentom SR 19. júla 1994 (Oznámenie MZV SR č. 158/1997 Z. z.) otvorila dvere Slovenskej republike na vstup do Európskej únie 1. mája 2004.

Josef Klinda

První zkušenosti z výuky Evropské úmluvy o krajině na České zemědělské univerzitě v Praze

Evropská úmluva o krajině je právním dokumentem Rady Evropy zavazujícím její členské státy uznat krajinu jako základní složku prostředí s důrazem na roli obyvatel v ní žijících, jako výraz rozmanitosti jejich kulturního a přírodního dědictví a základ jejich identity. V duchu Úmluvy je třeba sladit právní a ekonomické nástroje v oblasti ochrany přírody, zemědělství, lesního a vodního hospodářství, těžby nerostů, při rozvoji dopravy, infrastruktury, turistiky a rekreace i celkově v oblasti územního a regionálního plánování a urbanismu. V úzké vzájemné součinnosti s veřejností, místními a regionálními orgány jednotlivých krajín se stanoví cílové charakteristiky a zavedou nástroje na uplatňování krajinných koncepcí.

Česká republika již Úmluvu podepsala a ratifikovala. Předpokládá se, že v blízké době se tento dokument stane základem nové směrnice Evropské unie pro ochranu, správu a plánování krajiny. K závazkům

smluvních stran patří i příprava a rozvoj vzdělávacích programů k naplňování poslání Evropské úmluvy o krajině v běžném životě.

Pilotním projektem a jakýmsi základním ověřovacím modelem využitelnosti načrtnutých přístupů k včlenění Úmluvy do českého právního řádu se stal v r. 2003 založený nový předmět inženýrského studia krajinného inženýrství na Fakultě lesnické a environmentální České zemědělské univerzity v Praze, koncipovaný a zajišťovaný Ústavem aplikované ekologie v Kostelci nad Černými lesy. Smyslem výučby tohoto předmětu je připravit kvalifikované specialisty, kteří budou s využitím znalostí ze svých oborů uplatňovat cíle krajinných koncepcí v rozhodovacích procesech a v komunikaci s veřejností.

Předmět je koncipován jako jednosemestrální kurz pro posluchače 9. semestru studia krajinného inženýrství v rozsahu 2 hodin přednášek a jedné hodiny cvičení týdně. Koncepce předmětu se naplňuje

a prohlubuje prvním rokem jeho výuky a bude dopracována na základě získaných zkušeností:

- Východiska Evropské úmluvy o krajině a její návaznosti na stávající právní texty v oblasti ochrany a správy přírodního a kulturního dědictví, regionálního a územního plánování, místní samosprávy a přeshraniční spolupráce.
- Základní pojmy a cíle Evropské úmluvy o krajině.
- Krajina jako vnímaný prostor, fyzickogeografický prostor, energomateriálový systém, jako duchovní prostor, ekonomický zdroj, prostor života lidí.
- Klasifikace vlastností krajiny prizmatem uchování jedinečnosti přírodního a kulturního dědictví i nabídky rozvojových možností krajiny.
- Prostředky artikulace cílů krajinné kvality, způsoby negociační při hledání společenského konsensu o osudu krajiny, role monitoringu a poprojektové analýzy v cyklickém hodnocení krajiny.
- Krajina ve vztahu k ochraně přírody, hodnota přírody v kontextu kulturní krajiny.
- Kulturněhistorická dimenze krajiny, generační identita citění krajiny, podpora vnímavosti k hodnotám krajiny, její roli a jejím proměnám.
- Krajina jako objekt cestovního ruchu.
- Optimalizace hospodaření v krajině z pohledu správné zemědělské praxe a přírodě blízkého lesního hospodářství.
- Krajina ve vodním plánování.
- Krajina ve vztahu k těžbě surovin a k hornímu právu.
- Krajina v územním a regionálním plánování, v rozvoji dopravy a infrastruktury.
- Princip subsidiarity v tvorbě krajinných koncepcí – role samosprávy, státní správy, veřejnosti, neziskového sektoru a pod-